

Oponentský posudek na práci
Filip Outrata, Aktivní a pasivní svoboda u Pelagia a Augustina
(bakalářská práce na ETF, Teologie křesťanských tradic, 54 str.)

Charakteristika práce

Práce zkoumá pojetí lidské svobody a témat s ní souvisejících v dochovaných spolehlivě autentických dílech Pelagiových (*Ad Demetriadem, Expositiones XIII Epistularum Pauli*) a v Augustinových pojednáních *Expositio quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos, Ad Simplicianum* (I,1-2) a *De gratia et libero arbitrio*. Autor napřed stručně představuje oba autory a jejich zpracovávané spisy (str. 3-21), posléze obě pojetí srovnává v několika bodech: předzvěděni a předurčení, hřích a svoboda, christologie, dar a dluh, konkurence a participace (str. 22-43). Konečně přináší krátký exkurs o svobodě a milosti v teologii křesťanského Východu (str. 44-45) a závěr (str. 46-50), v němž dospívá k přesvědčení, že Pelagiovo a Augustinovo pojetí svobody nepředstavují přes velkou odlišnost neslučitelné protiklady, ale naopak komplementární postřehy: zatímco Pelagius podporuje člověka v jeho svobodné aktivitě, uvědomuje si Augustin lidskou konstitutivní závislost na Bohu i určenost jeho vztahy k druhým, a zdůrazňuje proto „pasivitu“ či receptivitu jeho svobody.

Přednosti práce

Autor si zvolil velmi zajímavé a kontroverzní téma, prokázal schopnost je výstižně a srozumitelně zpracovat s porozuměním problematice i s odvahou vlastního úsudku. Ve svých analýzách pracoval s originálními latinskými texty nebo k nim aspoň přihlížel, výběr sekundární literatury (z anglosaské oblasti) je kompetentní. Po formální stránce nevykazuje práce vážnější nedostatky, jazyk je kultivovaný a srozumitelný.

Připomínky

Představení obou autorů ze zvolené perspektivy je provedeno poněkud schematicky, práce nesleduje v detailu argumentaci analyzovaných textů a pomíjí některé jejich jemnější důrazy (jakkoli jejich celkový smysl vystihuje správně).

Kupř. na str. 17 autor uvádí, že Augustin „křesťanský život umísťuje (*sic!*) do situace *ante gratiam*, kdy je člověk schopen pouze nechtít hřešit, nikoli však nehřešit“. Tato Augustinova charakteristika se však v díle *Expositio quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos* právě netýká situace křesťana, nýbrž člověka pod zákonem (teprve v pozdějších dílech Augustin svůj názor změní a líčení zotročené vůle v Ř 7 bude chápat jako zkušenost samého apoštola, tj. člověka pod milostí, nikoli člověka pod zákonem).

Na téže str. 17 čteme, že *Odpověď Simplicianovi* je (arci neadresně) namířena „proti těm, kdo kladou skutky člověka, plynoucí z jeho svobodné vůle, na místo milosti Boží“. Datace uvedeného díla kolísá mezi lety 395-397, z této doby však nemáme doložen takový Augustinův polemický úmysl (spor s pelagiány vypukl až v r. 411, jeho jistá předehra se snad odehrála r. 405, není však jisté, nakolik se do ní Augustin zapojil) a dílo nenese stopy takové polemiky. Augustin je podle svého pozdějšího svědectví (*Retr.* II,1,1) výsledkem své analýzy spíše sám překvapen.

V charakteristice *Odpovědi Simplicianovi*, díla rozhodujícího pro Augustinovo pozdější pojetí milosti a vůle, není podle mého mínění autor práv dynamice Augustinova tázání, jakkoli dobře rozumí jeho neblahému výsledku. Augustin (až na výjimečné excesivní obraty v některých pozdějších spisech) zásadně nechce zrušit volní povahu lidského jednání, chce pouze ukázat podmíněnost („darovanost“) vůle (je-li dobrá). Svou podmíněností nicméně vůle nepřestává být vůlí. Autor má zcela pravdu ve

svém hodnocení Boží „přemoci“, která nenechává místo pro člověka jako původce vlastního chtění a vlastních činů – to nicméně neznamená, že by Augustin popíral jejich volní charakter. Darovaná vůle neznamená, že se člověk stane pasivním předmětem, nýbrž že je ve své vůli podmíněn. Když tedy kupř. na str. 20 autor uvádí, že „svobodná vůle člověka je vyloučena“, jde o formulaci nepřesnou. Člověk podle Augustina zůstává bytostí, která vlastní vůlí rozhoduje o své spáse (člověk pro Augustina je svou vůlí!) – jenže tato vůle je buď zotročena zděděným a osobním hříchem (pokud se rozhoduje nebláze), nebo je darovaná (pokud je šťastnější).

Ne zcela přesně autor představuje Augustinovu christologii, což je ovšem dáno úzkým výběrem analyzovaných spisů. Augustin rozvíjí specifickou „christologii milosti“, podle níž se člověku Ježíši dostalo jedinečné milosti být spojen s božským Slovem v jednotu osoby (kupř. *Ep.* 187,13,40). Tak založil nový lidský rod, do něhož se člověk přirozeně nerodí, ale vstupuje duchovím znovuzrozením (*Ep.* 187,9,30-31). Kristus-člověk jako zakladatel nového rodu čili „hlava“ církve je zároveň paradigmatem milosti pro ostatní lidi: téže milosti jako Kristu-člověku se dostává i „novému člověku“ v nás, aspoň pokud jde o její nezaslouženou povahu (*Praed. sanct.* 15,31).

Augustin navíc (a to od období presbyteriátu až k posledním spisům) rozvíjí soteriologickou představu přijetí lidí za Boží syny zcela ve smyslu řeckých otců (to budiž dodáno k autorově výkladu o participaci). Odstiňuje přitom „adoptivní synovství“ věřících jako „zrození do milosti“ od „přirozeného synovství“ samého Krista, které je příčinou synovství adoptivního (kupř. *Fid. symb.* 4,6; *Div. quaest. LXXXIII*, 67,2). Na základě této adopce se podle Augustina věřícím dostává účasti na božství (s odvoláním na Ž 81/82/6), aniž by ovšem byli totéž co Bůh ve své přirozenosti samé (*naturaliter*). Nejsou, ale „stávají se“ bohy (*facti atque conditi*) „z Otce, skrze Syna darem Ducha svatého“ (*Fid. symb.* 9,16).

Ne zcela přesné je autorovo tvrzení na str. 13, že Augustinův výrok *dilige et quod vis fac* sloužil „k ospravedlnění násilných konverzí donatistických komunit“. Pokud je mi známo, tento výrok se nachází v Augustinově výkladu *IJ* (*In Ep. Ioh.* 7,8), kde sice snad patří do protidonatistického kontextu, jeho smysl je nicméně (soudě z celku protidonatistických spisů) spíše jiný: láska (pouto jednoty církve) podle Augustinova porozumění právě donatistům jako schismaticům schází. Jejich pravověrnost jim nijak nepomáhá, pokud porušují lásku (jednotu církve).

Na některých místech autor nepřesně překládá a tím pozměňuje smysl citovaných výpovědí:

Kupř. na str. 17 překládá Augustinovu charakteristiku eschatologického spočinutí *nilhil nobis resistet non resistentibus deo* („nic se nám nebude stavět na odpor, protože my se nebudeme stavět na odpor Bohu“) nepřesně jako „nic by nám nestálo v cestě, kdybychom nestáli v cestě Bohu“.

Na str. 21 překládá Augustinovu vlastní charakteristiku jeho *Odpovědi Simplicianovi* z pozdější doby *laboratum est pro libero arbitrio voluntatis humanae* („snažil jsem se obhájit svobodné rozhodování lidské vůle“ nebo „namáhal jsem se ve prospěch ...“) nepřesně jako „jsem s ohledem na svobodné rozhodování vůle váhal“, což není zcela právo paradoxu celého spisu.

Hodnocení

Přes uvedené nepřesnosti pokládám práci za velice dobrou a zcela vyhovující požadavkům kladeným na bakalářskou práci. Proto navrhuji její nejlepší možné ohodnocení podle platné klasifikační stupnice.

Lenka Karfíková
12.1. 2006

